

Nr 2.

Av herr **Linder**, om magistrats skiljande från rådstuvurätt.

Den 18 juli 1942 fattades efter långvarigt utredningsarbete omsider beslut angående lydelsen av en ny rättegångsbalk. Om balkens ikraftträdande skulle Konungen framdeles med riksdagen förordna.

Anmärkningsvärt beträffande den nya rättegångsbalken är, att densamma skjutit domstolsorganisationen åt sidan samt med några få undantag låtit densamma förbliva vid det gamla. I tidigare förslag till reformering av rättegångsväsendet har man nedlagt stor omsorg på att jämsides med rättegångsväsendets inre gestaltning också uppbygga en organisation, som för ändamålet kunde anses lämplig. Den inre gestaltningen och organisationen hava ansetts betinga varandra. — Sedan många år tillbaka har sålunda frågan varit uppe om statens övertagande av rättsskipningen i städerna. Frågans lösning har emellertid ställts i beroende av en viss omorganisation av stadsförvaltningen, främst upphörandet av magistraten i dess nuvarande gestaltning.

Två betydelsefulla yttranden redan 1859.

Denna fråga om upphörande av den nuvarande magistraten är gammal. Det kan kanske att börja med vara tillräckligt att erinra om den kommitté, som den 19 juni 1858 utsågs för att, bland annat, överse de angående menighetsstyrelse såväl på landet som i synnerhet i städerna gällande författningar. Redan inom denna kommitté hade tanken på en mera radikal omläggning av stadsförvaltningen efter rent kommunala principer förespråkare. Kommitténs ordförande, landshövding S. G. von Troil, fastslog reservationsvis, bland annat, att magistratsinstitutionen vore föråldrad och tarvade en fullständig omdaning. En annan ledamot av kommittén, justitieborgmästaren C. J. Stolpe, förklarade sig i sin reservation ej obetingat vilja förkasta ett av kommitténs majoritet gillat system, vars följdriktiga utveckling fordrade, att magistraterna avskaffades. Han förordade dock en annan väg. — Kommittén hade emellertid att enligt sina direktiv utgå ifrån, att ett åtskiljande av förvaltning och jurisdiktion i städerna ej kunde komma till genomförande i det då förevarande sammanhanget.

Svenska stadsförbundet.

Den fråga, som sålunda redan på denna tid tog sig nämnda uttryck, har under årens lopp under trycket av den väldiga utveckling, som ägt rum inom stadsförvaltningen, vuxit till betydande proportioner. — Mera än tre år-

tionen hava förflutit, sedan Göteborgs stadsfullmäktiges dåvarande sekreterare vice häradshövdingen Fredrik Hegardt i sin bekanta motion till Svenska stadsförbundets konstituerande kongress 1908 framhöll såsom en brist i då gällande stadsförfattning i främsta rummet, att uppgiften såsom stadens centrala förvaltande myndighet uppdragits åt stadens domstol i dess egenskap av magistrat. — Själv torde väl Svenska stadsförbundet få anses stå bakom de riktlinjer, vilka innefattas i det yttrande, som dess styrelse med skrivelse den 25 januari 1919 avgav till Kungl. Maj:t över ett av den s. k. stadsstyrelsekommissionen den 22 december 1917 avgivet förslag. I detta yttrande, vars riktlinjer i allt väsentligt ännu i denna dag böra tillmätas stor betydelse, ifrågasättes, bland annat, huruvida ej tiden vore inne för ett upphävande av magistratens tillsynsbefogenheter över kommunen och övriga kvarstående rester av dess forna ställning såsom stadens styrelse.

Sedan dess har frågan om magistratens ställning i stadsstyrelsesystemet varit föremål för många yttranden och upprepade undersökningar ur olika synpunkter. Dock må det ihågkommas, att de kanske mest betydelsefulla av dessa ägt rum väsentligen mot bakgrunden av processreformen, sådan denna manifesterat sig i processkommissionens betänkande.

Processkommissionen 1926.

Processkommissionen hade i sitt betänkande angående rättegångsväsendets ombildning, första delen, om domstolsförfattningen, sammanfattningsvis uttalat, att sambandet mellan rättsskipning och förvaltning i städerna skulle upphöra. — Till utveckling av denna uppfattning anförde processkommissionen: Med statens övertagande av rättsskipningen i städerna måste följa, att det nu existerande sambandet mellan rättsskipningen och förvaltningen i städerna upphörde. Den nuvarande magistraten, vilken i regel tillika utgjorde rådstuvurätten, försvunne. Därvid uppstode spørsmålet, vart de kommunala och administrativa uppgifter, som nu ålåge magistraten, skulle förläggas. Likaså måste det ekonomiska mellanhavande mellan städerna och staten, som därigenom uppkomme, vinna sin lösning. På nu nämnda spørsmål ansåge sig processkommissionen icke hava att närmare ingå. — Processkommissionens betänkande är dagtecknat den 15 december 1926.

Av lagrådets yttrande den 3 juli 1928 framgår med klara ord, att principfrågan, om rättsskipningen skulle vara en statens eller en kommunens angelägenhet, i själva verket för länge sedan vore utdebatterad.

Ekonomisakkunniga 1928.

Självfallet drager en processreform kostnader med sig. Regeringen tillkallade i anledning härav generalkrigskommissarien Ludvig Widell, rådmannen i Stockholm Allan Cederborg, riksgäldsfullmäktigen Anders Anderson, Råstock, samt extra ledamoten å justitiedepartementets lagavdelning,

sedermåra kommerserådet Siegfried Matz. Dessa sakkunniga hade i sitt den 29 augusti 1928 avgivna betänkande företagit en ingående utredning angående ordnande av de ekonomiska förhållandena mellan staten och städerna i anledning av processreformen. — Till yttermera visso hade de ekonomisakkunniga tillkallat landssekreteraren Mauritz Beckius, borgmästaren Georg Bismarck, kommunalkamreraren Gustaf Källman samt kommunalborgmästarna Erik Norman och Axel Sterne, vilka avgivit en särskild promemoria angående handhavande av de nuvarande magistraternas arbetsuppgifter efter processreformens genomförande. Yttranden över sagda promemoria hade jämväl avgivits och fogats vid betänkandet.

Härutöver hade en särskilt tillkallad sakkunnig, filosofie doktorn Sigurd Hansson, enligt uppgift i juli månad 1927 till justitiedepartementet avlämnat ett preliminärt förslag till de ändringar i kommunallagarna, som kunde föranledas därav, att de kommunala förvaltningsuppgifterna efter rättegångsreformens genomförande bleve avlyftade från stadsdomstolarna.

De ekonomisakkunniga togo vid detta förhållande ingen ställning till spörsmålet om formen för kommunalförvaltningens ordnande i städerna efter processreformens genomförande *vare sig* magistratens hittillsvarande arbetsuppgifter skulle utskiftas på andra samhällsorgan *eller* om det skulle anses förmånligare, att efter processreformen ett kommunalt organ finge övertaga även den statliga funktion, som nu fylles av magistraten. — Där- emot intogo ekonomisakkunniga en kritisk inställning till borgmästaren Georg Bismarcks m. fl. tvivelsmål, att en magistrat eller stadsstyrelse, som bleve befriad från alla statliga funktioner, skulle vara rustad att utöva sin uppgift som central myndighet i staden. De ekonomisakkunniga förklarade sig svårligen kunna värja sig för det intryck, att från vissa håll olägenheterna av den ifrågasatta uppdelningen av magistratsuppgifterna i någon mån överdrivits.

1928 års kommunalförvaltningssakkunniga.

Åtskilliga på ifrågavarande spörsmål inverkan- de synpunkter synas hava varit avgörande för tillkomsten av 1928 års kommunalförvaltningssakkunniga. *Dels* hade förslaget, som avlämnats av filosofie doktorn Sigurd Hansson, varit allenast preliminärt, *dels* hade ekonomisakkunniga i sitt betänkande endast framhållit vissa synpunkter för bedömande av frågan om ordnandet av den kommunala förvaltningen i städerna efter processreformens genomförande, låt vara, att det i en av särskilt tillkallade sakkunniga utarbetad promemoria uttalats, att det ej gärna kunde göras gällande, att ur statens synpunkt något behov skulle föreligga, att de helt eller delvis statliga magistratsärendena bibehölles hos ett gemensamt organ av samma karaktär som den nuvarande magistraten, *dels* hade bland nyssnämnda sär-

skilt tillkallade sakkunniga en särskild mening gjort sig gällande angående ytterligare alternativ att med bibehållande av magistraten och dess hittillsvarande uppgifter göra densamma till en verklig stadsstyrelse, *dels* hade framhållits önskvärdheten, att det snarast möjligt måtte föranstaltas om en allsidig och grundlig utredning av spörsmålet rörande kommunalförvaltningens ordnande i de nuvarande magistratsstäderna efter processreformens genomförande *och dels* hade lagrådet vid sin granskning av processkommissionens betänkande uttalat önskemålet att arbetet på en rättegångsreform utan uppskov fullföljdes.

Under sådana omständigheter må det ej förvåna, att frågan om ordnandet av den kommunala förvaltningen i städerna efter processreformens genomförande ej ansågs fullt utredd. Och detta desto hellre, som det syntes uppenbart, att en fullständig utredning av spörsmålet vore en viktig förutsättning för det fortsatta arbetet på genomförandet av en rättegångsreform. Sålunda tillkommo 1928 års kommunalförvaltningssakkunniga. Till ordförande utsågs borgmästaren i Södertälje, Jakob Pettersson, samt såsom övriga ledamöter kommunalmännen direktörerna Otto Lindeberg och Knut Bergsten. De sakkunniga rådförde sig med en mängd kända kommunalmän och rådfrågade högtstående juridisk expertis.

Det kan självfallet, lika litet här som eljest, bliva fråga om att referera de sakkunnigas betänkande. Det må här anses såsom tillfyllest, att spörsmålet om ordnandet av den kommunala förvaltningen i städerna efter processreformens genomförande allsidigt och grundligt dryftades. Riktlinjer för en för ändamålet lämpad ny lagstiftning på förevarande område uppdrogos. Bristerna i den dåvarande stadsförvaltningens organisation skärskådades. Frågan om den centrala stadsförvaltningens omläggning, vilken aktualiserats genom processkommissionens förslag till rättegångsväsendets ombildning, upptogs till behandling. Sålunda skulle enligt de sakkunnigas förslag det nu existerande sambandet emellan rättsskipningen och förvaltningen i städerna upphöra samt den nuvarande magistraten försvinna. Såväl de kommunala som de statliga uppgifterna, vilka tillkomme magistraten, blevo ingående behandlade. Arbetet resulterade för de kommunala uppgifternas del i förslaget om inrättandet av en stadsstyrelse, och de statliga uppgifterna utskiftades förslagsvis å olika myndigheter eller kommunala organ. Därjämte ventilerades en möjligen blivande stadsstyrelses sammansättning liksom också kostnaderna för den nya organisationen samt berördes jämväl kommunalförvaltningen i fögderistäderna och kommunalstyrelsen i Stockholm. Till yttermera visso avgavs särskilt författningsförslag. — De sakkunniga uttalade tillika, att författningsförslaget ej vore avsett att bringas till genomförande som en självständig författning utan borde ingå som ett kapitel i den nya för städerna gällande kommunallag, som kunde förväntas bliva antagen, innan processreformen komme att förverkligas.

Brytningen.

Vid denna tidpunkt såg det alltså ut, som om en länge önskad reform på det stadskommunala området, nämligen den nuvarande magistratens försvinnande, skulle komma till stånd. Likaså tycktes ordnandet efter raka linjer av städernas rättsskipning vara att förvänta. Då tager emellertid utvecklingen andra vägar.

A. Stadsförvaltningen.

Sedan ganska lång tid tillbaka hade krav rests på en revision av förordningarna om kommunalstyrelse på land och i stad. Ibland hade det ansetts, att revisionen borde vara allmän, ibland blott i huvudsak formell. Frågan dryftades både i statsråd, i sakkunnigebetänkanden och motionsvis i riksdagen. Efter anmälan i statsråd den 20 juni 1924 med därvid gjorda uttalanden uppdrogs åt dåvarande landshövdingen Hj. L. Hammarskjöld att verkställa det ifrågasatta revisionsarbetet. Denne avgav den 10 februari 1928 yttrande och förslag. Ur yttrandet kan anföras, att Hammarskjöld beträffande den huvudsakliga innebörden av den verkställda revisionen ansett, att med en allmän, i huvudsak formell revision av förordningarna om kommunalstyrelse på landet och i stad — den sakkunniges rubricering hämtat ur statsrådsanmälan år 1924 — måste i främsta rummet avses att, under avlägsnande av omotiverade skiljaktigheter mellan de båda förordningarna, åt kommunallagstiftningen giva en förbättrad och mera över-skådlig uppställning. Ett viktigt led i revisionsarbetet ansåg den sakkunnige ligga däri, att bestämmelserna om val utbrötes till en för stad och land gemensam lagstiftning. Av befogenheten att göra ändring jämväl i andra författningar än förordningarna om kommunalstyrelse på landet och i stad hade den sakkunnige ansett sig böra göra bruk endast i trängande fall.

På grundvalen av detta sakkunnigeutlåtande framlades den 31 januari 1930 en kungl. proposition, nr 99, med förslag till lag om kommunalstyrelse på landet m. m. I denna proposition uttalades följande av dåvarande socialministern: Några av de hörda myndigheterna hade gjort gällande, att frågan om revision av kommunalförfattningarna sammanhänge med processreformen och den i samband därmed nödvändiga omläggningen av kommunalförvaltningen i de nuvarande magistratsstäderna. Departementschefen hade tillkallat de så kallade 1928 års kommunalförvaltningssakkunniga, och dessa hade avgivit sitt betänkande. — Departementschefen fortsatte därpå i det sammanhanget: Det torde vara uppenbart, att frågan om stadsförvaltningens ordnande efter processreformens genomförande icke nu kan bringas till lösning. Härför kräves ett omfattande arbete i samband med det pågående processreformarbetet. Att i avbidan på slutförandet av sistnämnda arbete uppskjuta den nu föreliggande revisionen synes icke lämpligt. Märkas bör även, att såsom redan berörts det av 1928 års kom-

munalförvaltningssakkunniga avgivna förslaget till lag om stadsstyrelse uppställts på sådant sätt, att det kunde infogas i en reviderad lag om kommunalstyrelse i stad.

En fråga ligger i detta sammanhang nära till hands. Huru ställde sig den sakkunnige till frågan om magistratens skiljande från stadens rättsskipningsorgan? Svaret torde väl ligga redan däri, att den sakkunniges förslag avsåg allenast en allmän, i huvudsak formell revision. Det vill med andra ord säga, att magistratens ställning i stadskommunen bibehölls oförändrad. Den sakkunnige tilltrorde sig ej enligt sin utsago att förorda magistratens formella ersättande med drätselkammaren, något som enligt hans mening även möjligen i mindre städer kunde medföra praktiska olägenheter. I så måtto vidtogs dock en ändring, att magistratens årliga utgifts- och inkomstförslag skulle upprättas »efter drätselkammarens hörande» och ej såsom då vore stadgat »med ledning av de från drätselkammaren infortrade upplysningar». Denna i realiteten ringa ändring motiverades med det vanliga och naturliga förhållandet, att berörda förslag i själva verket upprättades av drätselkammaren.

Ej desto mindre väcktes det i anledning av den nämnda kungl. propositionen en socialdemokratisk partimotion med nuvarande statsministern Per Albin Hansson och nuvarande socialministern Gustav Möller i spetsen samt i övrigt av flera ledamöter av socialdemokratiska partiet, vilka numera äga betydande inflytande i vårt offentliga liv. — Ur motionen kan anföras följande: Frågan rörande omorganisation av stadsförvaltningen hade av departementschefen ej upptagits i förevarande sammanhang. Motionärerna ansågo emellertid frågan härom böra med det snaraste upptagas och finna en tillfredsställande lösning. Motionärerna erinrade om de utredningsresultat, till vilka såväl de ekonomisakkunniga som 1928 års kommunalförvaltningssakkunniga kommit, i förra fallet magistratens ersättande med en central förvaltningsmyndighet av rent kommunal karaktär och i senare fallet inrättandet av ett nytt centralt förvaltningsorgan, kallat stadsstyrelse, som skulle fullgöra drätselkammarens och magistratens kommunala funktioner. Motionärerna framhöll, att frågan om ett upphävande av magistratens befattning med de kommunala funktionerna borde bringas till genomförande snarast möjligt. — Motionärerna hemställde därför, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt framläggande av förslag till sådan revision av lagen om kommunalstyrelse i stad, att magistratens befattning med kommunernas förvaltning upphörde.

Konstitutionsutskottet framhöll, att det vid flera tillfällen framställt krav på en omorganisation av städernas förvaltning. Tillika framhölls, att frågan fått aktualitet genom processkommissionens förslag om ändringar i städernas domstolsväsen samt att förslag till frågans lösning framlagts av 1928 års kommunalförvaltningssakkunniga. — Utskottet fortsatte härefter:

I det läge, vari denna fråga befunne sig, funne utskottet det ej lämpligt att föreslå begäran om förslag angående borttagande av magistratens befogenheter i avseende å kommunens förvaltning. Även om dessa befogenheter dåmera vore av väsentligt mindre betydelse än tidigare, torde de likväl böra bibehållas, till dess en omorganisation av stadsförvaltningen komme till stånd. — Utskottet avstyrkte alltså motionen sådan densamma väckts såväl i första som i andra kammaren.

Reservation avgavs av herrar Sävström, Thulin, G. W. Hansson, Sandegård, Larsén, Andersson i Igelboda, Fast och Källman, vilka slutade sin reservation med en hemställan, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt framläggande av förslag till sådan revision av lagen om kommunalstyrelse i stad, att magistratens befattning med kommunens förvaltning upphör.

Riksdagen följde utskottet.

B. Städernas rättsskipning.

Några torde kanske finna det anmärkningsvärt, att den dåvarande socialministern lät en så stor fråga som den om en allmän revision av kommunalförordningarna stanna vid en blott och bar allmän, i huvudsak formell revision av samma förordningar. Den stora frågan torde därmed för decennierna framåt vara begravd. — Andra förmena måhända, att det varit väl behändigt att vid spörsmålet om en omläggning av kommunalförvaltningen i städerna krypa bakom processreformen under förklaring, att för stadsförvaltningens ordnande krävdes ett omfattande arbete i samband med det pågående processreformarbetet. — Dock förväntade sig säkerligen de flesta, att vid processreformens genomförande också frågan om sagda omläggning skulle bliva löst. Dessa misstogo sig likväl.

1. Kungl. propositionen år 1931, nr 80.

Redan den 6 februari 1931 framlades emellertid en kungl. proposition angående huvudgrunderna för en rättegångsreform. Självfallet sysslade densamma i huvudsak med rättsskipningen. Vare sig departementschefen ansåg, att det svenska samhället ej orkade smälta jämväl en omorganisation av domstolarna eller förslaget utformning utgjorde blott en taktisk fint, visst är, att med antagandet av det kungl. förslaget en grundväsentlig förändring ägde rum beträffande arbetet på en ny rättegångsreform. Domstolsorganisationen sköts undan, medan rättegångsväsendets inre gestaltning omhändertogs och rekommenderades till vidare bearbetning.

Vad särskilt städernas rättsskipning angår, är att märka, att så snart denna råkade i beröring med stadsförvaltningen i form av magistraten, undansköts densamma, låt vara på det mest mjuka sätt. Sålunda yttrade departementschefen i propositionen vid frågan om utgångspunkter för en

rättegångsreform: I övrigt är att anteckna, att rådhusrätten redan i äldre tid i egenskap av magistrat utgjorde stadens egentliga styrelse och alltjämt — om ock numera i väsentligt begränsad omfattning — intager samma ställning. Rådhusrättens ledamöter ha sålunda allt fortfarande att handlägga åtskilliga ärenden av kommunal och allmän förvaltningsnatur. I den mån vidgad erfarenhet och ökat intresse för allmänna angelägenheter på detta sätt tillföres domstolen och dess auktoritet därigenom stärkes, synes häremot ur rättsskipningens synpunkt intet vara att invända.

En liknande tankegång möter, då beträffande domstolarnas organisation det i samma proposition av departementschefen uttalades följande: På denna punkt erinrar jag därom, att jag icke i och för sig ansett det utgöra en svaghet, att rådhusrätternas ledamöter äro i tillfälle att hämta sin erfarenhet jämväl från den kommunala förvaltningens område, förutsatt att de uppgifter, som härutinnan åvila dem, icke inkräkta på eller förtaga deras intresse för domarkallet. De kommunala och allmänna förvaltningsbestyr, som numera åvila städernas magistrater, torde icke vara av den omfattning, att grundad anledning till farhåga härutinnan kan anses föreligga.

Förvisso! Det är försynt sagt. Skada blott, att skönmålningen så illa rimmar sig med verkligheten. Huru blev det i förordningen om kommunalstyrelse i stad med kapitelrubriken: Om stadens magistrat? Den gjordes om och uttunnades! Huru blev det med uttrycket i samma kapitel: Magistraten, såsom stadens styrelse, eger etc.? Uttrycket togs bort! Huru har det ej motionsvis och i uttalanden, i utredning efter utredning påvisats, att magistraten med sin hittillsvarande ställning vittrat sönder? — Hade ej en kungl. proposition varit något så respektingivande, som den verkligen är, skulle man kunna hava sett glimten i departementschefens öga, då han låtit nedskryva nyssnämnda yttranden i den kungl. propositionen.

Det särskilda utskottet nr 1 vid 1931 års riksdag avgav yttrande över propositionen. Yttrandet blev en bekräftande återklang av propositionens inställning. De många spörsmålen om rättegångsväsendets inre gestaltning kommo att skymma undan frågan om domstolsorganisationen. — Dock ligger det nästan i sakens natur, att det särskilda utskottet ej kunde helt bortse från domstolsorganisationen åtminstone beträffande städerna. Och detta ej minst med hänsyn till den betydande utredning, som redan förelåg på området, och den inställning, som särskilda utskottets ordförande själv intagit i utredningsarbetet. Det särskilda utskottet skrev alltså på denna punkt följande: Då utskottet sålunda förordar, att den nuvarande, av städerna bekostade rättsskipningen i viss utsträckning bibehålles, vill utskottet samtidigt framhålla, att denna fråga nära sammanhänger med spörsmålet om städernas förvaltning. Problemet om förhållandet mellan magistraten och de kommunala organen torde inom en nära framtid böra erhålla sin lösning. Skulle denna lösning innebära en överflyttning från

magistraten av de kommunala och statligt administrativa uppgifter, som nu åvila densamma, kommer frågan om förstatligandet av rättsskipningen i ett annat läge.

Riksdagen följde i allt väsentligt utskottet.

2. *Kungl. propositionen 1942, nr 5 med förslag till rättegångsbalk.*

Tio år förflöto från det 1931 års riksdag fattade sitt beslut angående huvudgrunderna för en rättegångsreform, till dess förslaget till en ny rättegångsbalk låg på riksdagens bord. Propositionen om den nya rättegångsbalken blev beträffande ifrågavarande område i allt väsentligt ett effekterande i lagtext av de principer, för vilka 1931 års justitieminister gjort sig till målsman och vilka sedermera under hans ordförandeskap sattes i lagtext med tillhörande motiver av processlagberedningen. Endast sparsamt och i vissa fall mindre tillfredsställande har domstolsorganisationen berörts.

Det särskilda utskottet nr 2 vid 1942 års riksdag följde i huvudsak departementschefen och processlagberedningen.

Detsamma gjorde riksdagen.

Resultat.

Vad har resultatet blivit av all denna utredning? — Jo, att vi fått en ungefär halvgången rättegångsreform och en, såvitt nu är ifråga, formellt uppsnyggad lag om kommunalstyrelse i stad.

Vad har det blivit av socialministerns uttalande i kungl. propositionen, nr 99, vid 1930 års riksdag, att det för stadsförvaltningens ordnande efter processreformens genomförande krävdes ett omfattande arbete i samband med det då pågående processreformarbetet? — Intet! Tvärtom! Så långt ifrån, att det blev fråga om, att det skulle krävas ett omfattande arbete i samband med processreformarbetet såsom socialministern tänkt sig, så framlades redan påföljande år av den dåvarande justitieministern ett principuttalande angående en blivande rättegångsreform, som helt förändrade de förut i avseende å organisationen tänkta riktlinjerna. Man kan helt enkelt fråga sig, om det i bestämmande juristkretsar verkligen någonsin varit meningen att ändra på organisationen, åtminstone såvitt fråga vore om de så kallade magistratsstädernas judiciella organisation. — Vad som skulle blivit klart emellan jurisdiktion och administration, därest processkommissionens förslag eventuellt blivit antaget, sköts på oviss framtid.

Vad har det blivit av särskilda utskottets nr 1 yttrande vid 1931 års riksdag, att frågan om städernas rättsskipning nära sammanhängde med spörsmålet om städernas förvaltning och att problemet om förhållandet mellan magistraten och de kommunala organen inom en nära framtid torde böra erhålla sin lösning? — Intet! —

Domstolsorganisationen.

Jag lämnar emellertid åsido domstolsorganisationen såsom sådan. År 1942 antogs som nämnts en ny rättegångsbalk. — Processlagberedningen bör ej oroas i sitt arbete på utarbetande av den nya rättegångsbalkens följdbestämmelser. Städernas invånare komma för övrigt snart nog, efter det den nya rättegångsbalken trätt i funktion, att märka bristerna i organisationen. Huru föga sympatiskt det än i dag kan kännas att för städernas del tänka på en förenklad organisation, så komma dock stadsbefolkningens praktiska läggning och dess sinne för ekonomiska realiteter att till sist fälla utslaget.

Stadsförvaltningen och magistraten.

Jag övergår alltså i stället till stadsförvaltningen, sådan den står i beröring med magistraten. Det är möjligt, att man på juristhåll tycker, att sedan man i och med den nya rättegångsbalkens antagande fått sitt på det torra, så må andra draga försorg om sina önskemål bäst de förmå. En dylik tankegång torde dock vara förhastad. — Det frågas då: Kan det vara riktigt, vilket jag bestrider, eller kan det vara nyttigt för stadsförvaltningen att på det område, som här närmast kommer ifråga, skjutas å sido?

För de flesta, av allmänna spörsmål intresserade personer torde det vara känt, vilken oerhörd utveckling det kommunala livet tagit i våra dagar. Det gives knappast något område av mänsklig verksamhet, där det kommunala livet kunnat taga sig uttryck, där ej så skett. — Kan det då vara rimligt att ställa det samlade uttrycket för kommunal verksamhet, stadsfullmäktige, för sin verksamhet i beroende av en institution, som lever med så svagt kommunalt liv som magistraten? Skall det verkligen vara nödvändigt för exempel, att stadsfullmäktige någon vecka efter justeringen av dess sist förda protokoll till magistraten insända detsamma, oftast en stor lunta, för att magistratens ordförande vid föredragning inför magistraten skall anmäla ärendet? Protokollsluntan lägges som känt till handlingarna, och anteckning om det hela såsom en proforma åtgärd sker till magistratens protokoll. Magistratens ledamöter, förut underrättade om sammanträdet och i regel där representerade, känna liksom andra medborgare i vederbörande samhälle från ortspressen eller eljest från talet man och man emellan väl till vad stadsfullmäktige förehaft på sitt ifrågakomna sammanträde. — Ingen anmärkning står heller förvisso att finna mot ett dylikt protokoll. Tjänstemannaelementet inom stadsfullmäktiges kansli eller det kommunala livets olika myndigheter har numera som allbekant är nått en sådan stabilitet och en sådan förtrogenhet med de ärenden, det har under sin behandling, att den föreskrivna legalitetsprövningen från magistratens sida är alldeles föråldrad. Förresten finnes det ju en klar besvärsmätt, om så skulle erfordras! — Eller, ett annat exempel! Om stadsfullmäktige besluta upp-

taga för stadens räkning ett lån samt tillika bemyndiga drätselkammaren att hos Konungen göra framställning om tillstånd att upptaga lånet, varför i all världens tid behöver en sådan framställning passera magistraten? — Man svarar: För dess av- eller tillstyrkan! — Detta är för att använda ett mycket mildt ord: ett sken. Uppriktigt sagt, saknar magistraten, tekniskt sett, tillräckliga förutsättningar och möjligheter att tränga in i ett samhälles finansiella skötsel. Denna har numera även i jämförelsevis små städer nått sådan omfattning och är tidigare vid exempelvis ett låneärendes behandling ingående prövad och bedömd av så många kommunala myndigheter, att det för magistraten med sin utomstående ställning ej rimligen kan begäras ett sakkunnigt omdöme. — Skulle någon enstaka gång så verkligen vara, att en fråga hörande inom stadsfullmäktiges beslutandeområde sätter sinena i en stad i svallning, kanske rent av blir en brännande partipolitisk fråga, så är det förvisso oriktigt att däri engagera magistraten, som består av domare. I all sin önskan att vara oväldig ligger dock domarens uppgift ej på det finansiella eller kommunala området. Där är kärnpunkten så gott som alltid en lämplighetsfråga, en fråga av administrativ natur. Tänk blott på, huru noga man är inom riksdagen i dylika frågor! Så snart det fastställts, att en sak gått till domstols prövning, upphör all diskussion. Man böjer sig såsom aldeles självklart för ett lagakraftvunnet domstolsutslag. — Gäller det åter en kostnadsfråga eller en lämplighetsfråga, däri förbehåller man lika självklart att själv få bestämma.

Överhuvudtaget äro de bestämmelser, vilka gälla om magistrat, i 4 kap. i lagen om kommunalstyrelse i stad den 6 juni 1930 otidsenliga. Därutinnan senare skedda förändringar inverka ej på detta omdöme.

Någon kan kanske fråga sig, huru det kunnat gå så med magistraten som skett? Därtill kan helt kort svaras, att det berott på en fullt naturlig utveckling. På nära nog alla livets områden har det under senare årtionden skett en oerhörd omändring i tänkesättet. Själva de gamla balkarna i vår lagbok hava ej längre räckt till. Deras ålderdomliga inställning till olika samhällsliga spörsmål har blivit oförenlig med nutida åskådning. De gamla balkarna hava ersatts med nya. Byggningsbalken exempelvis, som inrymde så många olikartade praktiska frågor, har väsentligen ersatts med en rad nya författningar, var och en i sin stad av en omfattning och av ett innehåll, som i mångt fall är väl ägnat för ett särskilt levnadsstudium både teoretiskt och praktiskt. — Visst är det sant, att städernas magistrat i gammal tid och ännu ett gott stycke in på 1800-talet i sin sammansättning inrymde krafter, vilka voro ett representativt uttryck för en eller annan inom en stads borgerliga kretsar allmän uppfattning. Men sedan de nya kommunalförordningarnas tillkomst år 1862, och sedan rösträttsbestämmelserna avsevärt förändrats, har också efter hand magistratens ställning blivit väsentligen en annan än tidigare. Magistratsledamöternas ställning jämväl av

stadens domare är ägnad att så gott som helt taga deras tid i anspråk. Har det i någon stad förmärkts, att en rådhusrätts ledamöter haft tid med mycket annat än sin egentliga tjänst, så har detta berott på, att ledamöterna i domstolen varit flera än som varit erforderligt, med andra ord en brist i organisatoriskt avseende. Visst är det allmänt veterligt, att städernas olika myndigheter begagna sig av rådhusrättens yngre krafter för sekreterarskap och dylikt. Detta må så vara och är för både städerna och de unga juristerna förmånligt i ekonomiskt hänseende. Dock nödgas jag tyvärr bestrida, om det kan vara riktigt att först sitta såsom sekreterare i en nämnd eller styrelse samt där med mer eller mindre inflytande avlyssna en mening, som yttras, för att därpå såsom magistratsledamot lägga sitt votum. Det är mycket mänskligt, om man får en känsla av, att vederbörande ej onödigtvis vill stöta sig med sin nämnd eller styrelse, där han uppbär ett, låt vara, blygsamt men dock för den enskilde betydelsefullt arvode. —

Magistratens ändamålsenlighet för kommunala funktioner.

Kan det vara ändamålsenligt för ett högt stående och högt syftande kommunalt liv att såsom övervakande myndighet hava en institution, som i verkligheten lever med så obetydlig kommunal sakkunskap? Kan det vara till gagn för det kommunala livet att veta med sig, att dess övervakande myndighet är i stort sett av noll eller ringa värde, att av verklig kommunal sakkunskap det föga har att giva, att dess kontrollmyndighet mera är en irriterande kvarleva från gången tid än tillbörlig med hänsyn till nutida kommunal utveckling? --- Det förefaller vara mycket naturligt, att orden »såsom stadens styrelse» strökos. Den nuvarande magistraten varken är eller någonsin blir »stadens styrelse». Dess ledamöter hava i stället fått uppgifter, vilka för varje år, som går, allt mera helt påkalla deras oavlätliga intresse. Då den nya rättegångsbalken med sin inre gestaltning av rättsväsendet träder i funktion, blir detta intresse helt enkelt pressande, och det kommer att framstå som anmärkningsvärt, att någon domare har tid övrig för något annat än sin domargärning.

Magistratens ändamålsenlighet för statliga uppgifter.

Den statliga uppsikt, som redan nu tillkommer magistraten, måste för närvarande dessvärre trots all teknisk omsorg och förebyggande verksamhet anses vara för magistratens del av mera ytlig beskaffenhet. Densamma måste genom sin vidlyftighet och sin detaljerade beskaffenhet anses vara mera ett uttryck för hederligheten och rutinen hos underordnade krafter, att det verkligen går så väl som det gör än av ett ingående magistratens granskningsarbete. Denna uppsikt måste såsom en sträng nödvändighet komma att i sinom tid avlyftas från magistratsledamöternas axlar.

Det finns ingen man av kvinna född, som förmår samtidigt famna *både*

ett rikt facetterat samhälleligt livs företeelser, de må föranledas av kommunala lagar, reglementen, instruktioner eller lämplighetsåtgärder eller grunda sig på det granskningsarbete, som en statlig uppsikt kräver av en magistrat, och den oändligt omfattande och djupt innehållsmättade raden av lagar och författningar, vilka reglera en domares gärning. Ett dylikt försök resulterar faktiskt endast i något som är styckevis och delat även om man måhända tror eller tycker det vara motsatsen.

Behovet av en centralledning.

Slutligen kommer jag så fram till frågan, huruvida det kommunala livet kan vara betjänt av att sakna en centralledning. Visst har det för länge sedan sagts, att man ville få fram så många typer som möjligt av kommunal självstyrelse, på det att var och en ort måtte få det, som bäst passade. Därifrån och till en allmän likriktning på området är det självfallet ett långt och föga önskvärt steg. Men kan det verkligen vara lämpligt att uppamma en flora av samhällen, som i kommunalt avseende tenderar att bli allt mera vildvuxen? Skulle ej tiden kunna anses mogen att befordra det krav på enhetlig ledning, som sedan länge höjts från kommunalt intresserat håll? Nog vore det väl befogat att söka framskapa ett annat organ för ledning och övervakning än den numera i administrativt avseende skröpliga magistraten? Jag förstår mycket väl, att något dylikt kan vara föga angenämt för en eller annan kommunalt stark man eller ett härskande kotteri, men jag undrar, om samhället skulle förlora på en dylik nyordning. Som det nu är, har verkställigheten av fattade beslut kommit att ligga i händerna på ett flertal nämnder och styrelser eller hos en mer eller mindre allsvåldig drätselkammare. — Skall ett ärende föras fram till ett slutgiltigt avgörande, föreligger också mestadels en stor splittring mellan olika institutioner såsom beredningsutskott, drätselkammare eller annat kommunalt organ. Det blir på sådant sätt en osäkerhet i ledningen, som knappast i längden låter förena sig med en rationell förvaltning. Borde det ej i allmänhet ute bland våra städer i stället för den i verkligheten ur spelet satta magistraten finnas en enhetlig styrelse, som hade överblick över hela förvaltningen och dess behov, som både kunde taga behövliga initiativ och jämväl kunde låta planmässigt bereda förekommande ärenden samt, det som är ej minst viktigt, bära ansvaret för de olika beslutens genomförande? — Nyligen har den på sin tid så efterlängtade socialvårdskommittén framlagt ett vidlyftigt program, som synes kräva en överledning. — Gång på gång bliva rösterna, som kräva ett planerande för den besökelsens tid, vilken väntas komma efter kriget, allt starkare. Här om någonsin vore det för att använda ett gammalt känt uttryck på sin plats med en ledande vilja och en ordnande hand, så att våra magistratsstäder stode väl beredda att taga emot en ny tid.

Motionen åsyftar att, såvitt möjligt, komma till klarhet mellan jurisdiktion och administration i våra magistratsstäder, att institutioner, som utan något förvällande samt varken av våld eller list men av själva utvecklingen tvingats tillbaka och blivit omoderna, böra avvecklas och giva rum för tidsenliga, samhällsgagnande organ. Någon vill måhända föreställa sig, att denna väg kan leda till en ej önskvärd rikriktning. Detta är felaktigt. Det gives i det nuvarande samhället en mångfald sätt för medborgarna att både framkomma med och att få prövat olika förslag.

Jag anhåller alltså,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om slutgiltig utredning om magistrats skiljande från rådhusrätt i anseende till magistratens såväl kommunala som statliga funktioner samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 15 januari 1943.

William Linder.